

Agnieszka Bobrowska

Uniwersytet Opolski
e-mail: abobrowska@uni.opole.pl

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE KOSZTÓW FUNKCJONOWANIA DOMÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W POLSCE W 2016 ROKU

SPATIAL DIFFERENTIATION OF OPERATING COSTS OF SOCIAL WELFARE HOUSES IN POLAND IN 2016

DOI: 10.15611/nof.2017.3.02

JEL Classification: H75, I38, J14

Streszczenie: Celem artykułu było wykazanie zróżnicowania poziomu kosztów utrzymania mieszkańca w domach pomocy społecznej (DPS) w Polsce w 2016 r. Wartość współczynnika zmienności (12,9%) potwierdziła, że DPS w Polsce różnią się ze względu na poziom kosztów utrzymania ich mieszkańców. Dalsza analiza dotyczyła korelacji pomiędzy kosztami w DPS i zmiennymi opisującymi poziom rozwoju gospodarczego danego regionu. Uzyskane wyniki pozwoliły na stwierdzenie, że wyższemu poziomowi PKB odpowiadały wyższe koszty w DPS. Zestawienie kosztów utrzymania w DPS z poziomem przeciętnych emerytur w poszczególnych województwach wykazało, że osoby starsze nie są w stanie pokryć nawet połowy kosztów pobytu. Oznacza to, że ostatecznie gminy muszą ponosić coraz większe wydatki, dopłacając do pobytu mieszkańców w DPS. Sytuacja ta będzie się pogarszać ze względu na wzrost liczby osób starszych. Należy podjąć działania zmierzające do zmiany sposobu finansowania pobytu w domach pomocy społecznej.

Słowa kluczowe: zbiorowe gospodarstwa domowe, domy pomocy społecznej, finanse gmin.

Summary: The aim of the paper was to demonstrate the differentiation of operating costs of social welfare houses (DPS) in Poland in 2016. The value of coefficient of variation (12.9%) calculated for DPS's costs confirmed that social welfare houses in Poland differed due to the level of living costs of their inhabitants. Further analysis related the correlation between costs in DPS and other variables describing a level of the economic development of regions. The results showed that high values of costs appear along with the high values of GDP. The comparison between the cost in DPS and average pensions in particular voivodships showed that older people are unable to cover up a half of that cost. It means that in the end the municipalities must incur increasing expenditures by paying for DPS residents. This situation will be getting worse due to an increase in the number of elderly people. There is needed an action that will change the way of financing the stay in social welfare houses.

Keywords: collective households, social welfare houses, municipal finance.

1. Wstęp

Obserwowany w Polsce proces starzenia się ludności staje się coraz bardziej dotkliwym problemem dla rządzących, dla jednostek samorządów terytorialnych, dla społeczności lokalnych, ale również dla osób starszych i ich rodzin. Rosnąca liczba osób w podeszłym wieku przyczynia się i nadal będzie się przyczyniać do powstawania coraz większego deficytu w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych wypłacającym świadczenia emerytalne. Należy spodziewać się tendencji rosnącej również w kosztach świadczenia opieki zdrowotnej, ponieważ statystycznie stan zdrowia pogarsza się w miarę upływu lat życia. Potwierdzają to dane dotyczące struktury wydatków publicznych na opiekę zdrowotną (przypadających na jedną osobę) w podziale na grupy wiekowe. W wybranych krajach europejskich średnie wydatki publiczne (na 1 osobę) na opiekę zdrowotną dotyczące grup wiekowych obejmujących osoby do 65. roku życia nie przekraczały 10% PKB *per capita* (od 5. do 50. roku życia nawet 5% PKB *per capita*), a te dotyczące osób w wieku powyżej 80 lat kształtowały się na poziomie 15–20% PKB *per capita* [Bains, Oxley 2004].

Gminy jako najmniejsze jednostki samorządu terytorialnego zobowiązane są do zapewnienia odpowiedniej pomocy osobom potrzebującym, w tym do prowadzenia domów pomocy społecznej (DPS), w których umieszczane są osoby nie mogące samodzielnie funkcjonować w miejscu zamieszkania. Ze sprawozdań publikowanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że systematycznie w ostatnich latach rosną wydatki gmin na dopłaty do pobytu mieszkańców w DPS (tab. 1). O ile jeszcze w 2004 r. wydatki te kształtowały się na poziomie ok. 12,6 mln zł, o tyle w 2015 r. przekroczyły już 1 mld zł. O skali problemu świadczy rosnący udział tych wydatków w ogólnych wydatkach gmin i miast na prawach powiatu na pomoc społeczną (od 0,13% w 2004 r. do 4,85% w 2015 r.).

Tabela 1. Wydatki gmin z tytułu odpłatności za pobyt w domu pomocy społecznej w latach 2004–2015

Rok	Wydatki gmin na opłacenie pobytu w DPS (w zł)	Udział wydatków na opłacenie pobytu w DPS w wydatkach gmin i miast na prawach powiatu na pomoc społeczną (w %)
2004	12 666 093	0,13
2005	76 883 668	0,59
2006	149 564 711	0,92
2007	248 017 862	1,47
2008	320 124 231	1,83
2009	437 523 885	2,42
2010	526 722 925	2,59
2011	680 058 836	3,38
2012	810 824 118	3,90
2013	896 666 263	4,16
2014	1 035 033 297	4,64
2015	1 094 765 522	4,85

Źródło: obliczenia własne na podstawie [MPiPS 2005–2016; GUS 2005–2016].

2. Domy pomocy społecznej jako placówki świadczące usługi opiekuńcze

Domy pomocy społecznej można zaliczyć do zbiorowych gospodarstw domowych. Mają one cechy przypisane gospodarstwom domowym instytucjonalnym, czyli są wieloosobowe i nierodzinne, a podejmowane w nich procesy decyzyjne są mocno sformalizowane i podlegają kontroli zewnętrznej (zazwyczaj przez instytucje publiczne, w tym samorządowe) [Bywalec 2009; Maciejewski 2003]. Do tych placówek kierowane są osoby, które z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w miejscu zamieszkania. Mieszkańcami DPS mogą być nie tylko osoby starsze, ale również osoby młodsze przewlekle somatycznie chore, niepełnosprawne fizycznie i intelektualnie oraz uzależnione od alkoholu. Zgodnie z przyjętą typologią [Ustawa z 12 marca 2004, art. 56a] są to domy pomocy społecznej dla:

- osób w podeszłym wieku,
- osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych,
- osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie.

Ze względu na zainteresowania badawcze autora, uwagę skoncentrowano tylko na tych DPS, które mają miejsca dla osób w podeszłym wieku. W niniejszym artykule zaprezentowano wyniki zaplanowanych na kolejne lata badań dotyczących funkcjonowania zbiorowych gospodarstw domowych osób starszych w Polsce.

Podstawę prawną funkcjonowania domów pomocy społecznej w Polsce stanowią: Ustawa o pomocy społecznej [Ustawa z 12 marca 2004], Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie domów pomocy społecznej [Rozporządzenie z 23 sierpnia 2012]. Zgodnie z zapisami ustawy do zadań własnych gminy należy kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt w nim mieszkańca gminy. Należy jednak podkreślić, że od 1 stycznia 2004 r. opłata jest finansowana w pierwszej kolejności przez mieszkańca DPS (maksymalnie do 70% jego dochodu), a jeśli jego dochody są niewystarczające, to różnicę dopłacają: małżonek, wstępni i zstępni. W przypadku gdy mieszkaniec DPS i jego rodzina nie pokrywają w całości opłaty, obowiązek ten przechodzi na gminę.

W latach 2010–2015 odnotowano wzrost liczby domów pomocy społecznej, w których zamieszkiwać mogą osoby w podeszłym wieku (tab. 2). Jeśli się weźmie pod uwagę zjawisko depopulacji (zmniejszania się liczby ludności), świadczyć to może o wzroście zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, szczególnie ze strony osób starszych, które stanowią coraz bardziej liczną grupę wiekową. W związku z tym wzrosła o ponad 1500 również liczba miejsc (z 18 137 w 2010 r. do 19 670 w 2015 r.).

We wszystkich typach DPS (poza jednym typem III) na koniec każdego roku istniały wolne miejsca, przy czym dostępność do usług poszczególnych placówek mogła być znacznie zróżnicowana w zależności od miejsca zamieszkania osoby kierowanej do domu pomocy społecznej. Istnienie wolnych miejsc niekoniecznie musi

Tabela 2. Domy pomocy społecznej dysponujące miejscami dla osób w podeszłym wieku w Polsce w latach 2010–2015

Gminne domy pomocy społecznej						
Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba DPS (typ I)	11	12	14	13	13	13
Liczba DPS (typ II)	3	3	5	5	7	6
Liczba DPS (typ III)	1	1	1	1	1	1
Razem liczba DPS	15	16	20	19	21	20
Liczba miejsc w DPS (typ I)	517	524	580	570	557	550
Liczba miejsc w DPS (typ II)	280	280	348	348	356	454
Liczba miejsc w DPS (typ III)	26	26	26	26	26	26
Razem liczba miejsc w DPS	823	830	954	944	939	1 030
Liczba mieszkańców DPS (typ I)	490	485	559	554	530	533
Liczba mieszkańców DPS (typ II)	229	275	312	333	348	442
Liczba mieszkańców DPS (typ III)	27	27	26	26	26	26
Razem liczba mieszkańców DPS	746	787	897	913	904	1 001
Ponadgminne domy pomocy społecznej						
Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba DPS (typ I)	137	119	115	111	103	109
Liczba DPS (typ II)	64	76	79	85	100	101
Liczba DPS (typ III)	13	14	15	14	14	16
Razem liczba DPS	214	209	209	210	217	226
Liczba miejsc w DPS (typ I)	9 592	8 591	8 636	8 238	7 438	7 426
Liczba miejsc w DPS (typ II)	6 461	7 437	7 770	8 268	8 715	9 586
Liczba miejsc w DPS (typ III)	1 261	1 488	1 500	1 488	1 496	1 628
Razem liczba miejsc w DPS	17 314	17 516	17 906	17 994	17 649	18 640
Liczba mieszkańców DPS (typ I)	9 272	8 353	8 259	7 810	7 210	7 186
Liczba mieszkańców DPS (typ II)	6 320	7 239	7 501	8 004	8 581	9 365
Liczba mieszkańców DPS (typ III)	1 191	1 381	1 386	1 396	1 396	1 524
Razem liczba mieszkańców DPS	16 783	16 973	17 146	17 210	17 187	18 075

Objaśnienia: typ I – DPS dla osób w podeszłym wieku, typ II – DPS dla osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych, typ III – DPS dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie.

Źródło: [MPiPS 2005–2016].

wynikać z braku zapotrzebowania na opiekę długoterminową. Często osoby starsze i ich rodziny szukają innych placówek świadczących tego typu usługi. Związane to jest głównie z zasadami odpłatności. Jak ustaliła NIK, „wysokość opłat za pobyt w DPS zniechęca samych zainteresowanych z korzystania z tej formy pomocy, a ustawowy obowiązek sprawdzania w drodze wywiadu sytuacji osób zobowiązanych do alimentacji, często już na wstępnym etapie skutkuje rezygnacją z ubiegania

się o przyznanie tej formy pomocy” [NIK 2016]. Z punktu widzenia członków rodziny lepszym rozwiązaniem wydaje się umieszczenie krewnego w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, ponieważ w takim przypadku rodzina nie ponosi kosztów pobytu. Koszty te są finansowane z dochodu pacjenta (np. z emerytury), a pozostałą kwotę pokrywa Narodowy Fundusz Zdrowia.

3. Analiza zróżnicowania kosztów utrzymania w DPS w 2016 r.

Zadano następujące pytanie badawcze: czy domy pomocy społecznej w Polsce i w poszczególnych województwach różnią się ze względu na poziom kosztów utrzymania mieszkańców?

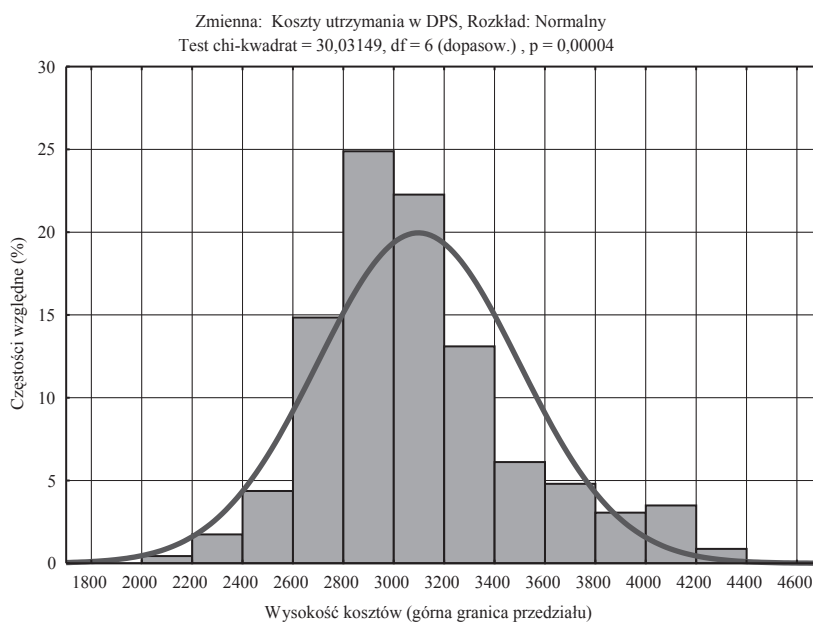
Do analizy wykorzystano dane pochodzące z dostępnych na portalach internetowych dzienników urzędowych poszczególnych województw, w których publikowane są corocznie (do końca marca każdego roku) informacje o kosztach utrzymania mieszkańca w danym DPS prowadzonym przez jednostkę samorządową lub na jej zlecenie przez podmioty prywatne. Należy podkreślić, że pozostałe niepubliczne domy pomocy społecznej nie mają obowiązku udostępniania informacji o kosztach funkcjonowania swojej placówki i w związku z brakiem dostępu do tych danych te placówki nie zostały włączone do analizy. Zebrane dane z 229 DPS z całej Polski dotyczą prognozowanych kosztów utrzymania jednego mieszkańca w 2016 r., przy czym wzięto pod uwagę tylko te domy pomocy społecznej, które posiadały miejsca dla osób w podeszłym wieku. Koszty te były ustalane na podstawie wartości uzyskanych w roku poprzednim. Zgodnie z art. 6 ust. 15 Ustawy o pomocy społecznej średni miesięczny koszt utrzymania w DPS na dany rok oblicza się na podstawie następującej formuły: kwota rocznych kosztów działalności domu wynikająca z utrzymania mieszkańców, z roku poprzedniego (bez kosztów inwestycyjnych i wydatków na remonty) powiększana jest o prognozowany średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, przyjęty w ustawie budżetowej na dany rok kalendarzowy, a następnie podzielona przez liczbę miejsc w DPS (ustaloną jako sumę rzeczywistej liczby mieszkańców w poszczególnych miesiącach roku poprzedniego) [Ustawa z 12 marca 2004]. Warto podkreślić, że wyliczony na dany rok średni miesięczny koszt utrzymania w DPS stanowi jednocześnie cenę pobytu.

Celem analizy było porównanie rozkładu kosztów utrzymania w DPS w Polsce z rozkładem normalnym. Zweryfikowano hipotezę zerową, że rozkład empiryczny analizowanej zmiennej jest taki sam jak rozkład normalny wobec hipotezy alternatywnej, że oba rozkłady się różnią. Wyniki testu chi-kwadrat (χ^2) wskazały (przy założonym poziomie istotności $\alpha = 0,05$) na odrzucenie hipotezy zerowej na rzecz hipotezy alternatywnej oznaczającej, że rozkład empiryczny analizowanej zmiennej różni się od teoretycznego rozkładu normalnego (wartość prawdopodobieństwa empirycznego *p-value* dla przyjętego testu wyniosła 0,00004). Średnia arytmetyczna kosztów utrzymania w DPS w analizowanym okresie wyniosła 3097,78 zł i była wyższa od mediany (3040 zł). Wartość współczynnika skośności wyniosła 0,8171,

co świadczy o tym, że rozkład jest prawostronnie skośny (rys. 1). Oznacza to, że w większości domów pomocy społecznej (w 140 na 229 DPS – ok. 61%) koszt utrzymania mieszkańca był niższy od średniej dla Polski. Warto zaznaczyć, że w kilku województwach prawie wszystkie domy pomocy społecznej miały koszty poniżej średniej krajowej:

- łódzkim (17 z 18 DPS),
- opolskim (12 z 13 DPS),
- podkarpackim (17 z 19 DPS),
- podlaskim (7 z 8 DPS),
- świętokrzyskim (5 z 6 DPS).

Z punktu widzenia zarządzających placówkami oraz ich mieszkańców jest to sytuacja pożądana, gdyż im niższy koszt, tym mniejsze problemy z finansowaniem pobytu, w tym również potencjalnie mniejsze obciążenie gmin z tytułu wydatków na dopłacenie do pobytu osób starszych.

Rys. 1. Rozkład empiryczny kosztów utrzymania w DPS w Polsce w 2016 r. na tle teoretycznego rozkładu normalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z dzienników urzędowych poszczególnych województw z 2016 r.

Jak już wspomniano, średni koszt utrzymania mieszkańca w DPS w Polsce w 2016 r. wyniósł 3097,78 zł, przy czym najmniejsza odnotowana wartość kosztów nie przekroczyła 2200 zł (2195 zł w DPS w woj. łódzkim), z kolei wartość maksy-

malna wyniosła ponad 4300 zł (dokładnie 4364,70 zł w DPS w woj. mazowieckim) i była prawie dwukrotnie wyższa od najmniejszej. Biorąc pod uwagę dużą rozpiętość przedziału, w którym mieszczą się wartości analizowanej zmiennej (koszty utrzymania w DPS) oraz wyższą od 10% wartość współczynnika zmienności dla tej zmiennej (12,9%), można stwierdzić, iż DPS w Polsce różnią się ze względu na poziom kosztów utrzymania ich mieszkańców.

W celu wyodrębnienia grup jednostek różniących się ze względu na poziom kosztów utrzymania (niski, średni, wysoki) dokonano równego podziału przedziału wartości [2195 zł, 4364,70 zł], którego dolną granicę stanowi minimalna zaobserwowana wartość kosztu utrzymania w DPS, z kolei górną wartość maksymalna. W ten sposób otrzymano 3 przedziały klasowe o równej rozpiętości:

- przedział 1: [2195 zł; 2918,23 zł];
- przedział 2: [2918,23 zł; 3641,46 zł];
- przedział 3: [3641,46 zł do 4364,70 zł].

W pierwszej klasie znalazło się 75 domów pomocy społecznej, w drugiej – 131, a w ostatniej – 23.

Zróznicowanie kosztów utrzymania mieszkańca DPS analizowano również w podziale na województwa. W tym celu wyznaczono podstawowe statystyki opisowe dla poszczególnych województw (tab. 3). Najniższy średni koszt wynosił 2831,82 zł i dotyczył województwa opolskiego. Poza tym niski przeciętny koszt dotyczył również województwa łódzkiego (2866,58 zł) i podkarpackiego (2887,81 zł). Najdroższe DPS znajdowały się na terenie województw: mazowieckiego, lubuskiego i śląskiego. Przeciętne koszty utrzymania mieszkańca DPS w tych województwach wynosiły odpowiednio: 3506,73 zł, 3266,77 zł oraz 3225,20 zł. W przypadku większości województw średnia arytmetyczna przewyższała medianę, co oznacza, że większość jednostek DPS w danym województwie charakteryzowała się kosztami utrzymania mieszkańca niższymi od wartości średniej dla województwa. Odwrotna sytuacja była w przypadku województw opolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego (średnia arytmetyczna niższa od mediany), co wskazywałoby na rozkład lewostronnie skośny. W przypadku 8 województw współczynnik zmienności analizowanej cechy był wyższy od 10% (arbitralnie przyjętego poziomu stałości zmiennej). Oznacza to, że w przypadku tych województw jednostki DPS różniły się ze względu na poziom badanej cechy. Największe zróznicowanie kosztów miało miejsce w województwach: lubelskim (16,6%), lubuskim (16,38%) i mazowieckim (15,88%), a najmniejsze w województwie podlaskim (współczynnik zmienności na poziomie zaledwie 2,35%). Należy podkreślić, że zarówno liczba DPS jak i liczba miejsc dla osób w podeszłym wieku jest bardzo zróżnicowana w poszczególnych województwach. Funkcjonują domy pomocy dysponujące zaledwie kilkunastoma miejscami dla osób starszych, ale również takie, w których liczba miejsc przekracza 100. Problem ten będzie eksplorowany w następnym etapie badań.

Wyniki statystycznej analizy podstawowych parametrów opisowych dla badanej zmiennej skłoniły autora do podjęcia dalszych badań mających na celu określenie

Tabela 3. Koszty utrzymania mieszkańca w DPS w poszczególnych województwach w Polsce w 2016 roku

Województwo	Liczba DPS	Średnia (w zł)	Mediana (w zł)	Minimum (w zł)	Maksimum (w zł)	Odchylenie standardowe (w zł)	Współczynnik zmienności (w%)
Dolnośląskie	10	3138,66	3095,58	2505,89	3692,15	410,11	13,07
Kujawsko-pomorskie	9	3093,44	3046,17	2724,87	3569,56	228,73	7,39
Lubelskie	19	2939,38	2780,00	2360,00	4137,00	487,91	16,60
Lubuskie	5	3266,77	3092,00	2695,88	4135,95	535,15	16,38
Łódzkie	17	2866,58	2863,00	2195,00	3368,00	232,73	8,12
Małopolskie	21	2989,68	2930,00	2457,80	3728,00	364,93	12,21
Mazowieckie	23	3506,73	3473,00	2600,00	4364,70	556,91	15,88
Opolskie	13	2831,82	2835,00	2445,53	3220,29	213,49	7,54
Podkarpackie	19	2887,81	2969,00	2243,99	3235,00	250,82	8,69
Podlaskie	8	2987,25	2958,00	2895,00	3115,00	70,10	2,35
Pomorskie	11	3203,13	3167,00	2579,76	4027,55	431,62	13,47
Śląskie	36	3225,20	3166,50	2760,30	3985,82	327,89	10,17
Świętokrzyskie	6	3001,83	3042,00	2612,00	3270,00	214,65	7,15
Warmińsko-mazurskie	13	3092,45	3009,00	2656,78	3635,00	329,40	10,65
Wielkopolskie	13	3206,90	3200,00	2768,55	3908,79	287,39	8,96
Zachodniopomorskie	6	3164,85	3133,79	2822,56	3506,00	289,70	9,15
Ogółem	229	3097,78	3040,00	2195,00	4364,70	399,75	12,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z dzienników urzędowych poszczególnych województw z 2016 r.

zależności między kosztami utrzymania w DPS (zmienna y) a poziomem rozwoju gospodarczego poszczególnych województw. Dokonując wstępnego doboru mierników rozwoju oraz biorąc pod uwagę dostępność danych statystycznych, do analizy przyjęto następujące zmienne: PKB *per capita* w 2014 r. (zmienna x_1), stopę bezrobocia rejestrowanego w 2015 r. (zmienna x_2), przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2015 r. (zmienna x_3). Analiza korelacji między przyjętymi zmiennymi wykazała, że x_1 , x_2 oraz x_3 są silnie skorelowane (tab. 4). Poza tym, x_1 oraz x_3 są silnie skorelowane z y , przy czym x_1 wykazuje najsilniejszy związek. Współczynnik korelacji między przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniem brutto a kosztami utrzymania w DPS wyniósł 0,6609. Jego znak świadczy o zależności dodatniej oznaczającej, że większym wartościom przeciętnego wynagrodzenia w województwie towarzyszy wyższy koszt utrzymania w DPS i odwrotnie. Warto zwrócić uwagę na kierunek zależności między stopą bezrobocia w regionie a kosztami utrzymania w DPS. Wprawdzie zależność ta jest mało istotna ($r(x_2, y) = -0,3594$), jednak ujemny znak współczynnika korelacji wskazuje na to, że im większe jest bezrobocie w wojewódz-

twie, tym mniejsze są koszty utrzymania w DPS. Może mieć to związek z poziomem wynagrodzeń pracowników DPS (kosztami personelu), które stanowią podstawowy składnik kosztów w DPS [NIK 2016]. Przy wysokim bezrobociu akceptowalny poziom wynagrodzenia za pracę może być niższy. Współczynnik korelacji obliczony dla x_2 oraz x_3 wyniósł $-0,5764$, co oznacza, że wyższy poziom wynagrodzeń odpowiada niższej stopie bezrobocia.

Tabela 4. Macierz korelacji między zmiennymi x_1, x_2, x_3, y

Zmienna	x_1	x_2	x_3	y
x_1	1,000000	-0,659196	0,931446	0,744977
x_2	-0,659196	1,000000	-0,576473	-0,359402
x_3	0,931446	-0,576473	1,000000	0,660972
y	0,744977	-0,359402	0,660972	1,000000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z dzienników urzędowych poszczególnych województw z 2016 r. oraz [GUS 2016].

Do dalszej analizy korelacji z y wybrano zmienną x_1 – czyli PKB *per capita*. Wartość współczynnika korelacji między x_1 a y ukształtowała się na poziomie 0,7449 i była statystycznie istotna na przyjętym poziomie istotności $\alpha = 0,05$. Należy jednak zaznaczyć, że zróżnicowanie przestrzenne PKB *per capita* było większe niż zróżnicowanie kosztów utrzymania w DPS. Współczynnik zmienności x_1 był niemal dwukrotnie wyższy niż w przypadku kosztów w DPS i wyniósł ponad 25%. Maksimum dla PKB *per capita* było większe od wartości minimalnej o 130%. Dzieląc przedział wartości $[\min x_1, \max x_1]$ zawierający zaobserwowane wartości PKB *per capita* na trzy przedziały o równej długości, dokonano podziału województw ze względu na poziom rozwoju gospodarczego. Przyjęto zatem, że PKB *per capita* z przedziału od 31 170 zł do 44 666,33 zł świadczą o niskim poziomie rozwoju województwa, z przedziału od 44 666,34 zł do 58 162,67 zł o średnim, natomiast od 58 162,68 zł do 71 659 zł o wysokim. W pierwszej klasie znalazły się prawie wszystkie regiony. Wyjątek stanowiły województwa dolnośląskie, śląskie i wielkopolskie, które charakteryzowały się średnim poziomem rozwoju. Jedynym województwem, dla którego wartość PKB *per capita* mieściła się w trzecim z wyodrębnionych przedziałów klasowych i tym samym reprezentującym wysoki poziom rozwoju gospodarczego, było województwo mazowieckie.

Wyodrębnione przedziały wartości PKB *per capita* i przynależność do nich poszczególnych województw zestawiono z wcześniej przyjętym podziałem województw ze względu na poziom kosztów utrzymania w DPS. Wyniki tego zestawienia przedstawiono w tab. 5. W przypadku 7 województw niski poziom PKB *per capita* odpowiadał niskiemu poziomowi kosztów w DPS. PKB *per capita* oraz koszty utrzymania mieszkańca w domach pomocy społecznej na poziomie średnim dotyczyły trzech województw. Natomiast województwo mazowieckie, jako jedyne, cha-

rakteryzował poziom wysoki obu branych pod uwagę wielkości. Warto zaznaczyć, że we wszystkich pozostałych pięciu województwach niskiemu poziomowi PKB *per capita* towarzyszył średni poziom kosztów w DPS, co przekładać się może na większe trudności w finansowaniu pobytu mieszkańców w DPS.

Tabela 5. Poziom PKB *per capita* i poziom kosztów utrzymania w DPS w Polsce w województwach w 2106 roku

Województwo	PKB <i>per capita</i> w 2014 r. (w zł)	Poziom PKB <i>per capita</i>	Średni koszt utrzymania mieszkańca w DPS w 2016 r. (zł)	Poziom kosztów utrzymania w DPS
Dolnośląskie	50 031	średni	3 138,66	średni
Kujawsko-pomorskie	36 379	niski	3 093,44	średni
Lubelskie	31 170	niski	2 939,38	niski
Lubuskie	37 635	niski	3 266,77	średni
Łódzkie	41 839	niski	2 866,58	niski
Małopolskie	39 834	niski	2 989,68	niski
Mazowieckie	71 659	wysoki	3 506,73	wysoki
Opolskie	36 299	niski	2 831,82	niski
Podkarpackie	31 642	niski	2 887,81	niski
Podlaskie	32 350	niski	2 987,25	niski
Pomorskie	42 558	niski	3 203,13	średni
Śląskie	46 499	średni	3 225,20	średni
Świętokrzyskie	32 640	niski	3 001,83	niski
Warmińsko-mazurskie	31 955	niski	3 092,45	średni
Wielkopolskie	47 992	średni	3 206,90	średni
Zachodniopomorskie	37 461	niski	3 164,85	średni

Źródło: jak w tab. 4.

Ustalono, że poziom kosztów w DPS w dużej mierze zależy od poziomu PKB *per capita*, który warunkuje poniekąd wysokość średniego wynagrodzenia w danym regionie. To właśnie koszty pracy stanowią podstawowy składnik kosztów utrzymania w DPS.

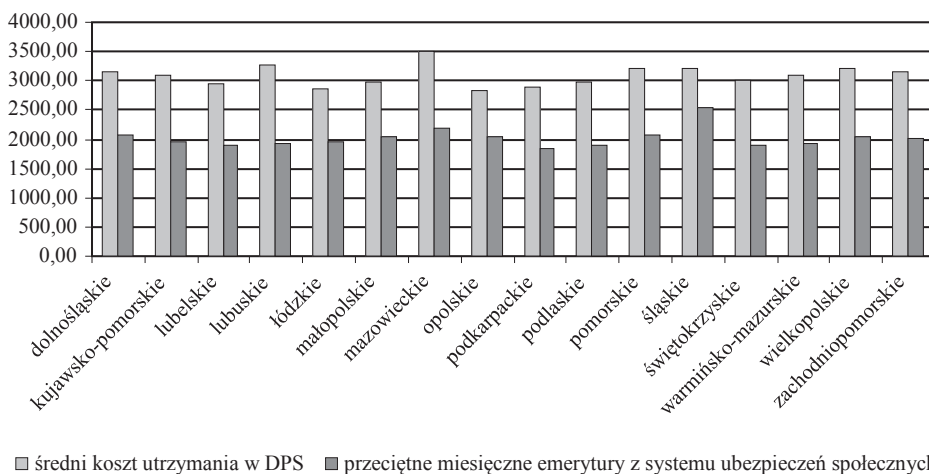
Przeprowadzona analiza potwierdziła zróżnicowanie przestrzenne poziomu kosztów utrzymania mieszkańca w DPS (posiadających miejsca dla osób w podeszłym wieku). W przypadku kierowania do DPS obowiązuje zasada rejonizacji – pracownicy samorządowi biorą pod uwagę miejsce zamieszkania danej osoby, czyli mieszkaniec np. województwa pomorskiego trafia do DPS zlokalizowanego na terenie tego właśnie województwa. Niemożliwe jest raczej uzyskanie miejsca w DPS w innym województwie, nawet jeżeli zainteresowany chciałby się znaleźć w tańszej placówce.

4. Zakończenie

Obserwowany w Polsce proces starzenia się społeczeństwa wpływa niekorzystnie na finansowanie zadań pomocy społecznej, a szczególnie na wydatki gmin związane z pobytem mieszkańców w DPS. Z danych publikowanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że udział wydatków z tytułu dopłat do pobytu mieszkańców w DPS w latach 2004–2015 w ogóle wydatków na pomoc społeczną systematycznie rośnie, a uwzględniając wyniki prognozy demograficznej, nie należy się spodziewać poprawy w tym zakresie. Oczywiście negatywne konsekwencje zwiększania się liczby osób starszych mogą być mniej lub bardziej odczuwalne w poszczególnych gminach. Problematyka ta będzie przedmiotem dalszych badań autora.

Wyniki przeprowadzonej na potrzeby niniejszego artykułu analizy statystycznej potwierdziły zróżnicowanie kosztów utrzymania w DPS w Polsce. Porównanie przeciętnych dla poszczególnych województw kosztów utrzymania w DPS z poziomem rozwoju gospodarczego (mierzonego wartością PKB *per capita*) potwierdziło, że większym wartościom PKB *per capita* towarzyszy wyższy poziom kosztów utrzymania w DPS. Wartość współczynnika korelacji między obiema zmiennymi ukształtowała się na poziomie 0,7449. Województwo mazowieckie jako jedyne charakteryzowało się wysokim poziomem rozwoju gospodarczego i jednocześnie wysokim poziomem kosztów utrzymania w DPS. W województwach: dolnośląskim, śląskim i wielkopolskim średniemu poziomowi PKB *per capita* odpowiadał również średni poziom kosztów w DPS. Niskie poziomy obu analizowanych wielkości zaobserwowano w następujących województwach: lubelskim, łódzkim, małopolskim, opolskim, podkarpackim, podlaskim i świętokrzyskim. W pozostałych pięciu województwach niskiemu poziomowi PKB *per capita* towarzyszył średni poziom kosztów w DPS, co przekładać się może na większe trudności w finansowaniu pobytu mieszkańców w DPS.

Osoby starsze przebywające w DPS pokrywają koszty pobytu w głównej mierze z uzyskiwanych świadczeń emerytalnych, przy czym maksymalnie do wysokości 70% świadczenia. W 2015 r. średnia emerytura z systemu ubezpieczeń społecznych wynosiła 2170,64 zł brutto. Średni koszt w DPS kształtował się na poziomie ok. 3098 zł. Widać zatem, że przeciętny emeryt nie jest w stanie sfinansować nawet połowy opłaty za pobyt, gdyż 70% z jego dochodu brutto daje zaledwie kwotę 1519 zł. Ostatecznie, jak już wspomniano, obowiązek pokrycia różnicy spada na gminę. Uwzględniając przeciętny poziom kosztów w DPS i emerytur dla poszczególnych województw, można stwierdzić, że najgorsza sytuacja była w woj. lubuskim i mazowieckim (różnica przekraczała 1300 zł), a najlepsza w woj. śląskim (prawie 686 zł różnicy) i opolskim (ponad 796 zł) – zobrazowano to na rys. 2. Rosnąca liczba osób starszych, które potencjalnie będą musiały być objęte opieką całodobową, oraz niski poziom przeciętnych emerytur mogą oznaczać coraz większe obciążenia dla JST

Rys. 2. Przepiętne miesięczne emerytury (w 2015 r.) i średnie koszty utrzymania w DPS (w 2016 r.) w Polsce w województwach

Źródło: jak w tab. 4.

z tytułu dopłat do utrzymania mieszkańców w DPS. Stanowić to może ogromny problem zwłaszcza dla gmin charakteryzujących się stosunkowo niskim poziomem rozwoju gospodarczego.

Literatura

- Bains M., Oxley H., 2004, *Ageing-related spending projection for health and long-term care*, [w:] *Towards Higher-Performing Health Systems: Policy Studies from the OECD Health Project*, OECD, Paris.
- Bywalec C., 2009, *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- GUS, 2005–2016, *Rocznik Statystyczny RP*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- GUS, 2016, *Rocznik Statystyczny Województw 2016*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Maciejewski G., 2003, *Poziom zamożności polskich gospodarstw domowych*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, Tychy.
- MPiPS, 2005–2016, *Sprawozdania MPiPS-03*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.
- NIK, 2016, *Świadczenie pomocy osobom starszym przez gminy i powiaty. Informacja o wynikach kontroli*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej, Dz.U. z 2012 r. poz. 964.
- Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.